

Szczecin, dnia 5 stycznia 2024 r.

Prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Szczecińskiego

Recenzja

dorobku naukowego dra Pawła Szczęśniaka w postępowaniu habilitacyjnym

I. Podstawa prawna i kryteria sporządzenia recenzji

Recenzję dorobku naukowego oraz aktywności naukowej Pana dra Pawła Szczęśniaka sporządzono z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm., dalej p.s.w.n.) oraz w związku z uchwałą nr 357.I/2023 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych UMCS w Lublinie z dnia 22 listopada 2023 r. w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu dotyczącym nadania stopnia doktora habilitowanego Panu dr. Pawłowi Szczęśniakowi w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne. Przedmiotem recenzji jest ocena materialnoprawnych wymagań, które powinna spełnić osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Do sporządzenia recenzji wykorzystano dokumentację przygotowaną przez Habilitanta i przekazaną, wraz z pismem przewodnim z dnia 22 listopada 2023 r., przez Pana Prof. dra hab. Marka Kulika, Zastępcę Dyrektora Instytutu Nauk Prawnych UMCS w Lublinie. W szczególności ocenie poddano dorobek naukowy Habilitanta, w tym monografię naukową pt. *Zgrupowania solidarnościowe banków spółdzielczych. Konstrukcja normatywna*, Wydawnictwo C.H. Beck Warszawa 2022, ISBN 978-83-8291-033-9, ss. 503 - przedstawioną jako osiągnięcie naukowe. Oceniono także pozostałe formy aktywności naukowej Habilitanta, zwłaszcza wskazane w art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n.

II. Wymóg posiadania stopnia naukowego doktora – kryterium określone w art. 219 ust. 1 pkt 1 p.s.w.n.

Z przedłożonej dokumentacji wynika, że Pan dr Paweł Szczęśniak uzyskał stopień doktora nauk prawnych w dyscyplinie prawo dnia 15 listopada 2017 r. na mocy uchwały

Rady Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie. Podstawą uzyskania stopnia doktora była przedstawiona rozprawa doktorska pt. *Środki przymusowej restrukturyzacji banku w polskim porządku prawnym*, przygotowana pod naukowym kierownictwem Pana Prof. dra hab. Antoniego Hanusza. Recenzje w postępowaniu doktorskim wykonały: Pani dr hab. prof. UG Anna Jurkowska-Zeidler oraz Pani dr hab. prof. UWr Patrycja Zawadzka. Stwierdzam, że warunek określony w art. 219 ust. 1 pkt 1 p.s.w.n. został spełniony.

III. Ocena osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne – kryterium określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 p.s.w.n.

1. Ocena monografii naukowej wskazanej we wniosku Habilitanta jako osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne

1.1. Uwagi ogólne

Sporządzając ocenę monografii naukowej przyjęto następujące kryteria: wybór problemu badań i jego znaczenie; poprawność sformułowania tytułu monografii, celów oraz tez badawczych; zastosowane metody badawcze; sposób ukształtowania jej struktury wewnętrznej; zawartość merytoryczna treści; sposób prowadzenia rozważań; selekcja źródeł i ich przydatność do rozwiązania problemu badawczego; sformułowane wnioski i ich oryginalność. Osiągnięcie naukowe w postaci monografii naukowej pt. *Zgrupowania solidarnościowe banków spółdzielczych. Konstrukcja normatywna*, Wydawnictwo C.H. Beck Warszawa 2022, ISBN 978-83-8291-033-9, ss. 503, zostało opublikowane przez wydawnictwo ujęte w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe. Recenzję wydawniczą sporządził dr hab. prof. UW Maciej Kaliński. Stwierdzam, że został w tym zakresie spełniony warunek określony w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a) w związku z art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a) p.s.w.n.

1.2. Wybór problemu badań i jego oryginalność

Współcześnie problem zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych posiada wymiar zarówno unijny, jak i krajowy. W pewnym uproszczeniu można przyjąć, że określone funkcje o charakterze koordynującym i ochronnym w polskim sektorze bankowości spółdzielczej realizował do 1975 r. Bank Rolny, a po kolejnej tzw. „reformie bankowej” jego następcą prawnym, którym był Bank Gospodarki Żywnościowej. Zapoczątkowana w Polsce w

1989 r. transformacja ustrojowo-gospodarcza przyniosła istotne zmiany w sektorze bankowości spółdzielczej, a okres obejmujący lata 1990-1993 charakteryzował się materializacją wielu zagrożeń dla tego sektora, włącznie z jego likwidacją. Odpowiedzią były w pierwszej kolejności oddolne inicjatywy dotyczące tworzenia samopomocowych struktur organizacyjnych (dobrowolnych zrzeszeń) koordynujących działalność banków spółdzielczych. Ustawodawca od 1994 r. wdrożył, konkurencyjne dla tych inicjatyw, wielokierunkowe formy nadzwyczajnej publicznej pomocy dla banków spółdzielczych pozostających poza ramami dobrowolnego współdziałania, ale z jednoczesnym ograniczeniem ich samodzielności (banki regionalne jako formy obligatoryjnego współdziałania). Powyższa koncepcja, z określonymi modyfikacjami była kontynuowana od 2001 r., tzn. bez obowiązkowego przyporządkowania terytorialnego stosowanego ze względu na siedzibę banku spółdzielczego (banki zrzeszające). Po akcesji Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej struktury takie kształtowane są nie tylko krajowym ustawodawstwem, ale również przepisami prawa unijnego.

Przedstawiony skrócony rys historycznych uwarunkowań zgrupowań w sektorze bankowości spółdzielczej i współczesne w tym zakresie wyzwania, determinowane pełnym urynkowaniem działalności bankowej, umożliwiają prowadzenie badań naukowych w kilku obszarach pozostających ze sobą w ścisłych relacjach. Pierwszy z nich dotyczy optymalnych granic konsolidacji banków spółdzielczych dokonywanej z poszanowaniem ich samodzielności prawnej i odpowiedzialności za osiągnięte wyniki finansowe. Obszar drugi obejmuje prawne zagadnienia współdziałania oraz integracji banków spółdzielczych, natomiast trzeci obszar odnosi się do ich instytucjonalnej ochrony. Motywem, który scala te obszary jest zapewnianie odpowiedniego poziomu płynności finansowej i wypłacalności banków spółdzielczych, a więc bezpiecznego ich funkcjonowania. Specyfika działalności banków spółdzielczych, tradycje ich dotychczasowej działalności na rynku bankowym, a także względnie niski poziom koncentracji kapitałów w tym sektorze rynku bankowego sprawiają, że bez podejmowanych inicjatyw kooperacji nie będą one mogły skutecznie konkurować z bankami zorganizowanymi w formie spółek akcyjnych, często usytuowanych w ramach dużych holdingów bankowych lub finansowych.

Problem badań przeprowadzonych przez Habilitanta jest oryginalny i aktualny, w tym przede wszystkim w aspekcie normatywnym. Odnosi się do istotnego segmentu krajowego i unijnego rynku bankowego ukierunkowanego na świadczenie usług finansowych szczególnej kategorii klientów. Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. w Polsce prowadziło działalność 496 banków spółdzielczych, a ich suma bilansowa wynosiła 186,3 mld zł,

natomiast liczba udziałowców tych banków to ok. 883 tysiące osób. Udział aktywów sektora spółdzielczego (banki spółdzielcze i zrzeszające) w aktywach całego sektora bankowego w Polsce w 2022 r. to 9,1%. Dane liczbowe gromadzone przez Europejskie Stowarzyszenie Banków Spółdzielczych wskazują na jeszcze większe znaczenie banków spółdzielczych, których członkami jest ok. 84 mln mieszkańców UE. Liczba klientów tych banków to ok. 210 mln osób, natomiast liczba banków spółdzielczych w UE to ok. 2900. Fundusze własne tych banków wynoszą 7 195 749 mln euro, a zgromadzone depozyty to 3 741 769 mln euro. Średni udział banków spółdzielczych w krajowych rynkach depozytów wynosi 20%.

Potrzeba zbadania i oceny krajowych oraz unijnych regulacji prawnych dotyczących konsolidacji, integracji i ochrony instytucjonalnej banków spółdzielczych jest w pełni uzasadniona. Zidentyfikowany przez Habilitanta problem badawczy i przyjęta do jego rozwiązania autorska koncepcja badań skupiona została na normatywnych aspektach zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych. Przyjęto założenie, według którego zgrupowania stanowią strukturę samodzielnych przedsiębiorców zachowujących swoją podmiotowość prawną. Tworząc taką strukturę banki spółdzielcze nawiązują wieloaspektowe relacje o charakterze umownym, które Habilitant poddał szczegółowym badaniom. Uwagę skupił przede wszystkim na specyficznych cechach tych relacji determinowanych umową zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych, a także jego strukturą i wykonywanymi zadaniami. Zebrane w tym zakresie doświadczenia, zwłaszcza w kontekście prowadzonych przez Habilitanta badań komparatystycznych, mogą być wykorzystywane w procesie doskonalenia krajowego prawodawstwa dotyczącego sektora bankowości spółdzielczej. Problematyka zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych nie była dotychczas tak wszechstronnie i wnikliwie badana. Jest ona istotna z punktu widzenia regulacji unijnego i krajowego prawa bankowego, jak również prawa gospodarczego i spółdzielczego. Poddana naukowej kwerendzie problematyka prawna zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych jest doniosła i wymagająca zastosowania metod naukowych.

1.3. Poprawność sformułowania tytułu monografii, celów oraz tez badawczych

Sposób i zakres wyznaczenia przez Habilitanta granic obszaru badań nad normatywną koncepcją zgrupowań solidarnościowych banków jest prawidłowy. Prawa i obowiązki stron umowy zgrupowania solidarnościowego (banków spółdzielczych i instytucji centralnej kierującej zgrupowaniem) są myślą przewodnią prowadzonych rozważań. Przyjęte założenia wymagały od Habilitanta połączenia kwestii regulowanych przepisami prawa unijnego,

bankowego, spółdzielczego, cywilnego, gospodarczego, a także w pewnym zakresie karnego, administracyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego. Wiązało się to z koniecznością odpowiedniego doboru i zachowania właściwej równowagi w prezentowaniu poszczególnych zagadnień. Zadanie to Habilitant zrealizował w sposób właściwy. W świetle powyższych uwag pozytywnie oceniam sposób wyznaczenia granic problematyki prawnej poddanej badaniom, jak i zredagowania tytułu dysertacji. Tytuł monografii, przedstawionej jako osiągnięcie naukowe, sformułowano w sposób zwarty. Determinuje główne kierunki prowadzenia badań, jest spójny z założeniami koncepcyjnymi przyjętymi przez Habilitanta oraz jednoznacznie przesądza o charakterze monografii, która jest publikacją naukową z zakresu nauk prawnych.

Przyjęta teza badawcza jest wartościowa w aspekcie naukowym. Habilitant słusznie uznał, że „tworzenie zgrupowań solidarnościowych zapewnia zdolność wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych przez banki spółdzielcze lub zrzeszające, które są uczestnikami tych zgrupowań”. Przyjmując taki kierunek prowadzonych rozważań zakłada, że „funkcjonowanie systemu ochrony i zrzeszenia zintegrowanego zmniejsza ryzyko utraty płynności i wypłacalności oraz upadłości banków spółdzielczych”. W rezultacie unormowania dotyczące zgrupowań solidarnościowych powinny wpływać na zwiększenie bezpieczeństwa i stabilności krajowego rynku finansowego, chroniąc interes publiczny. Podkreśla jednak, że ochronie interesu jednostkowego banków spółdzielczych lub zrzeszających nie służy niezupełna i nieprecyzyjna regulacja prawna dotycząca zgrupowań solidarnościowych. Przepisy prawa dotyczące zgrupowań solidarnościowych nie kształtują bowiem pozycji prawnej jego uczestników i instytucji centralnej w sposób jednoznaczny.

Wyraziście przedstawiono główny cel badań oraz cele szczegółowe. Głównym celem jest analiza konstrukcji normatywnej stosunku zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych w polskim porządku prawnym. Realizacji tego celu towarzyszą liczne odniesienia komparatystyczne. Przywoływane rozwiązania stosowane w wybranych krajowych porządkach prawnych (fińskim, włoskim, austriackim, francuskim, niemieckim i hiszpańskim) twórczo uzupełniają rozważania poświęcone polskiemu modelowi zgrupowań solidarnościowych banków. Dokonany przez Habilitanta wybór krajowych porządków prawnych jest trafny, ponieważ w tych państwach sektory bankowości spółdzielczej są istotnymi segmentami ich rynków bankowych. Zaprezentowana, w oparciu o regulacje prawa unijnego, klasyfikacja zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych, umożliwiła przedstawienie sposobów jej rozwinięcia w porządkach prawnych państw członkowskich UE.

Kompatybilne z celem głównym są także cele szczegółowe. Zasadne jest przedstawienie sposobu realizacji zasady samoregulacji i samopomocy przez strony stosunku zgrupowania solidarnościowego. Należy zgodzić się z Habilitantem, że „o specyficze zgrupowań solidarnościowych decydują stosunki prawne związane z zarządzaniem mechanizmami ochrony płynności oraz wypłacalności, a także ze stosowaniem wewnętrznych środków kontrolnych i nadzorczych”. Ustalenia dokonane w tym zakresie umożliwiły porównanie stosunku prawnego systemu ochrony oraz stosunku prawnego zrzeczenia zintegrowanego, a w konsekwencji wykazanie cech wspólnych i odrębnych tych zgrupowań. Ważnym celem była konfrontacja cech stosunku prawnego systemu ochrony i zrzeczenia zintegrowanego z walorami zgrupowania solidarnościowego w ujęciu prawa unijnego.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługuje konsekwencja Habilitanta w stosowaniu jednolitej i przejrzystej terminologii. Stosunki prawne między bankami spółdzielczymi kwalifikuje jako właściwe dla struktur koncernowych grupujących prawnie samodzielnych przedsiębiorców, ale działających pod wspólnym kierownictwem. Przekonująco uzasadnia, że funkcje kierownicze może pełnić podmiot odrębny pod względem prawnym od uczestników zgrupowania określany jako „instytucja centralna zgrupowania solidarnościowego”. Stosuje także właściwą argumentację potwierdzającą potrzebę używania określenia „zgrupowanie solidarnościowe”. Cechę solidarności wiąże z udzielaniem wewnątrzgrupowego wsparcia finansowego oraz z odpowiedzialnością uczestnika za zobowiązania pozostałych uczestników tworzących zgrupowanie. Pryncypialność w używaniu przez Habilitanta przyjętych określeń umożliwia odróżnienie zgrupowania solidarnościowego od konstrukcji zrzeczenia w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (tzw. zgrupowanie organizacyjne) oraz od zrzeczenia zintegrowanego będącego rodzajem zgrupowania solidarnościowego. Należy Habilitantowi przyznać rację, że polskie regulacje prawne dotyczące „zgrupowań solidarnościowych” nie mają jeszcze charakteru wzorcowego i związku z tym nie jest uprawnione stosowanie określenia „model normatywny”. Na obecnym etapie obowiązujących regulacji prawnych właściwe jest posługiwanie się wyrażeniem „konstrukcja normatywna”, które zostało użyto w tytule recenzowanej monografii naukowej.

1.4. Zastosowane metody badawcze

Sformułowane cele, przyjęta teza oraz pozostałe elementy autorskiej koncepcji badań zdeterminowały wybór metod badawczych. Dominującą jest metoda formalno-dogmatyczna wykorzystywana do wyjaśnienia znaczenia terminów prawnych oraz usystematyzowania i ustalenia treści norm prawnych odnoszących się do zgrupowania solidarnościowego banków

spółdzielczych. Stosując tę metodę Habilitant dokonał syntezy regulacji dotyczącej instytucjonalnego systemu ochrony oraz zrzeszenia zintegrowanego, a także krytycznie ocenił stan obowiązującego prawa, sformułował wnioski *de lege lata* oraz *de lege ferenda*.

Uzupełniająco zastosowano metodę prawnoporównawczą, w szczególności do zaproponowania typologii zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych i jej skonfrontowania z rozwiązaniami obowiązującymi w wybranych porządkach prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej, w których udział sektora banków spółdzielczych w rynku bankowym można określić jako znaczący. Wykorzystanie metody prawnoporównawczej okazało się niezbędne do identyfikacji podobieństw i różnic między rodzajami zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych, a także sformułowania ogólnych reguł normujących stosunki prawne w poszczególnych typach takich zgrupowań. W wąskim zakresie posłużono się także metodą historycznoprawną do zbadania genezy i ewolucji unormowań dotyczących banków spółdzielczych i ich zgrupowań. Incydentalnie w monografii zastosowano analizę treści statutów jednostek zarządzających systemami ochrony.

Reasumując, zastosowano metody badawcze adekwatne do wyodrębnionej problematyki i zakładanej koncepcji autorskiej zgłębiania motywów tworzenia i funkcjonowania, w aspekcie prawnym, zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych.

1.5. Sposób ukształtowania wewnętrznej struktury monografii naukowej

Strukturę osiągnięcia naukowego determinują wynikające z jego tytułu zakres przedmiotowy oraz przyjęta przez Habilitanta koncepcja badawcza. Recenzowana monografia naukowa złożona jest z sześciu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz wykazów materiałów wykorzystanych do jej napisania (literatury przedmiotu, orzecznictwa, innych dokumentów). Zawiera także wykaz stosowanych w jej treści skrótów.

Wstęp, jako wyodrębniona część monografii, zawiera wszystkie niezbędne elementy treści dotyczące: przyjętych autorskich założeń koncepcyjnych, delimitacji obszaru badań, uzasadnienia wyboru problemu naukowego poddanego rozważaniom, tezy i celów badań, zastosowanych metod badawczych, opisu struktury monografii, oraz wykorzystanych źródeł. Wskazano także graniczną konkretną datę obowiązującego stanu prawnego uwzględnionego w prowadzonych badaniach, którą jest dzień 1 lipca 2021 r.

W treści monografii wyraźnie dominują dwa obszary naukowych rozważań. W pierwszym z nich uwagę skupiono na zagadnieniach o charakterze ogólnym (rozdziały 1-3). Pełnią one funkcję obszernego wprowadzenia oraz jednocześnie determinują kierunki

poszukiwań w drugiej części monografii poświęconej zagadnieniom szczegółowym. Zidentyfikowano ramy prawne właściwe dla stosunku zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych oraz jego rodzaje i reprezentatywne cechy.

Uwarunkowania społeczno-gospodarcze, genezę oraz ewolucję regulacji prawnych dotyczących zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych przedstawiono w rozdziale pierwszym. Usystematyzowano również źródła prawa unijnego i krajowego będące podstawą rekonstrukcji norm prawnych determinujących pozycję uczestników tych zgrupowań. Dla współczesnych rozwiązań dotyczących badanych zgrupowań solidarnościowych awangardowe były unormowania zawarte w ustawie z dnia 24 czerwca 1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 80, poz. 369 ze zm.). Oprócz nowych struktur organizacyjnych wprowadzonych przepisami tej ustawy, na jej podstawie udzielono sektorowi bankowości spółdzielczej wielokierunkowej pomocy publicznej (dokapitalizowanie w formie specjalnej emisji obligacji Skarbu Państwa, uwłaszczenie na majątku państwa, przywileje w podatku dochodowym od osób prawnych – por. T. Galbarczyk, *Restrukturyzacja sektora banków spółdzielczych w Polsce*, „Annales UMCS – Sectio H” 2002, vol. XXXVI, s. 133-150). Inne sektory rynku finansowego w tym okresie nie doświadczyły pomocy finansowej o takiej wartości. Z perspektywy upływu blisko 30 lat od uchwalenia tej ustawy oceny dotyczące zawartych w niej postanowień nie są jednoznaczne. Symptomatyczne było to, że z jednej strony Sejm RP wzywał Ministra Finansów oraz Prezesa NBP do pilnego przedstawienia szczegółowego harmonogramu pełnej realizacji przepisów tej ustawy (por. Rezolucję Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 28 kwietnia 1995 r. w sprawie zobowiązania Ministra Finansów i Prezesa Narodowego Banku Polskiego do przedstawienia harmonogramu realizacji ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej oraz o zmianie niektórych ustaw; M.P. Nr 23, poz. 273), natomiast z drugiej strony w piśmiennictwie wskazywano na jej ewentualną niezgodność z ówczesnie obowiązującą Konstytucją (np. publikacje z tego okresu dra Ryszarda Tupina).

Typologię zgrupowań banków spółdzielczych, w oparciu o przepisy prawa unijnego, przedstawiono w rozdziale drugim monografii. Punktem wyjścia do prowadzenia dalszych badań są w tym przypadku dwa modele, tzn. podstawowy oraz zintegrowany, w których mogą funkcjonować banki spółdzielcze. W ramach modelu zintegrowanego Habilitant wyodrębnił trzy zasadnicze typy zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych (konsolidacyjnych, integracyjnych oraz ochrony instytucjonalnej). Przyjmując tę typologię

Habilitant przeprowadził analizę wybranych porządków prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej (fińskiego, włoskiego, austriackiego, francuskiego, niemieckiego i hiszpańskiego). Dokonał w tym zakresie swobodnego wyboru i w zasadzie są to reprezentatywne porządki prawne z uwagi na istotny udział sektorów bankowości spółdzielczej w tych państwach. Można jedynie zwrócić uwagę na brak w tym zestawieniu analizy porządku prawnego w Niderlandach, w których banki spółdzielcze funkcjonują w bardzo scentralizowanej i skonsolidowanej strukturze (Grupa Rabobank), która powinna gwarantować ich płynność finansową w drodze gwarancji wzajemnych. Przeprowadzone w drugim rozdziale badania przyniosły efekt w postaci zidentyfikowanych kryteriów umożliwiających rozróżnienie typów zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych.

W rozdziale trzecim przeprowadzono szczegółową i wieloaspektową analizę umowy zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych unormowaną przepisami prawa polskiego. Dokonano ogólnej kategoryzacji cech umowy systemu ochrony instytucjonalnej oraz umowy zrzeczenia zintegrowanego z uwagi na złożony charakter tych stosunków prawnych. W rezultacie Habilitant wyróżnił podstawowe prawa i obowiązki uczestników oraz instytucji centralnych kierujących tymi zgrupowaniami. Umowę zgrupowania solidarnościowego przedstawiono jako źródło stosunku zobowiązaniowego i poddano szczegółowej analizie cechy tego stosunku, a mianowicie: trwałość, bezterminowość, wielostronność, dobrowolność, celowość, wzajemność, kauzalność i koncernowość. Dokonane w tym zakresie ustalenia zostały wykorzystane do przeprowadzenia szczegółowych badań dotyczących sposobu tworzenia i organizacji systemu ochrony oraz zrzeczenia zintegrowanego.

W rozdziałach od czwartego do szóstego przedstawiono efekty rozważań szczegółowych dotyczących: tworzenia zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych według prawa polskiego, stosunków prawnych wewnątrz takiego zgrupowania oraz stosunków prawnych między stronami umowy zgrupowania solidarnościowego a organami sieci bezpieczeństwa finansowego. W rozdziale czwartym uwagę skupiono na czynnościach zmierzających do utworzenia zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych. Poddano analizie moment zawarcia oraz formę i treść umowy zgrupowania solidarnościowego. Zbadano i oceniono kompetencje KNF do zatwierdzenia projektu tej umowy oraz uznania systemu ochrony bądź zrzeczenia zintegrowanego. Rozważano także problem przystępowania banków do już działającego zgrupowania solidarnościowego. Efektem przeprowadzonych badań jest wyodrębnienie czterech następujących etapów w procesie tworzenia zgrupowania solidarnościowego: rozstrzygnięcie o podmiocie pełniącym

funkcję instytucji centralnej, zawiązanie i rejestracja instytucji centralnej, zawarcie umowy przez banki spółdzielcze i bank zrzeszający, przystępowanie banków do już istniejącego zgrupowania solidarnościowego.

Aktualnie System Ochrony Zrzeszenia BPS jest zarządzany przez spółdzielnię. Podobne rozwiązanie przyjęto w odniesieniu do Systemu Ochrony Zrzeszenia SGB. Mając w tym zakresie możliwość wyboru pomiędzy trzema formami organizacyjno-prawnymi zdecydowano się na formę spółdzielni. Istotnym zagadnieniem są zatem motywy, jakimi kierowały się zainteresowane podmioty preferując formę spółdzielni.

W rozdziale piątym przeprowadzono wszechstronną ocenę stosunków prawnych kształtujących się wewnątrz zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych (tzn. relacji powstających między stronami umowy zgrupowania solidarnościowego). Badania uwzględniają także organizację i działanie instytucji centralnej oraz organów zgrupowania solidarnościowego banków spółdzielczych. Wyodrębniono zbiór więzi powstających między uczestnikami stosunku systemu ochrony oraz zrzeszenia zintegrowanego a organami instytucji centralnej kierującej tymi zgrupowaniami. Stosunki wewnątrz zgrupowania solidarnościowego podzielono na dwie kategorie wskazując na obowiązek realizacji zasady samoregulacji i samopomocy w ramach tych zgrupowań. Analizie poddano stosunki prawne w zakresie kontroli i nadzoru wewnętrznego nad uczestnikami zgrupowania solidarnościowego. W rezultacie zróżnicowano system ochrony oraz zrzeszenia zintegrowanego według kryterium centralizacji i niezależności uczestników. Poddano także ocenie stosunki prawne w zakresie tworzenia i zarządzania mechanizmami ochrony płynności oraz wypłacalności w ramach zgrupowania solidarnościowego. Uznano, że prawa i obowiązki stron stosunku systemu ochrony oraz zrzeszenia zintegrowanego, związane z gromadzeniem i rozporządzaniem środkami finansowymi w celu wsparcia płynności i wypłacalności uczestników przesądzają o charakterze zgrupowania. Najważniejsze ustalenia dokonane przez Habilitanta dotyczą kryteriów rozróżniania stosunku systemu ochrony oraz stosunku zrzeszenia zintegrowanego według zakresu kontroli i nadzoru wewnętrznego wykonywanego przez instytucję centralną.

W rozdziale szóstym monografii zamieszczono wyniki badań dotyczące analizy stosunków prawnych między podmiotami zgrupowania solidarnościowego a organami sieci bezpieczeństwa finansowego, tzn. organem nadzoru bankowego, organem nadzoru makroostrożnościowego, organem gwarantowania depozytów i przymusowej restrukturyzacji oraz bankiem centralnym. Zidentyfikowano i poddano szczegółowej analizie kompetencje tych organów wykonywane wobec stron stosunku zgrupowania solidarnościowego. Trafnie

oceniono, że wspólnym celem działań organów sieci bezpieczeństwa finansowego jest ochrona interesu publicznego poprzez podejmowanie czynności nadzorczych oraz udzielanie pomocy finansowej stronom stosunku zgrupowania solidarnościowego, a także ograniczanie ryzyka upadłości oraz usuwanie skutków związanych z istotnym pogorszeniem sytuacji finansowej systemu ochrony lub zrzeszenia zintegrowanego.

Poprawna jest kolejność poszczególnych rozdziałów monografii. Ich objętość jest nieznacznie zróżnicowana, ale wynika to ze sposobu usystematyzowania przez Habilitanta konkretnych zagadnień badawczych, które łącznie wpisują się w Jego autorską koncepcję analizy i oceny normatywnej konstrukcji zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych. Przejrzysta jest wewnętrzna struktura poszczególnych rozdziałów monografii. W każdym wyodrębniono uwagi wstępne, w których zamieszczono syntetyczne uwagi dotyczące rozwiązywanego konkretnego problemu naukowego, a także uwagi końcowe zawierające podsumowania wprost odnoszące się do ustaleń dokonanych na podstawie rozważań prowadzonych w danej części monografii. Wydatnie podnosi to poziom klarowności naukowych eksploracji i sposobu prezentowania ich efektów.

W obszernym zakończeniu (s. 443-460) zamieszczono wnioski i oceny o charakterze całościowym i uniwersalnym. Ustalenia dokonane przez Habilitanta są wyczerpujące, spójne i w pełni komunikatywne. Odniesiono się do tezy oraz założonych celów badań zachowując w ten sposób konsekwencję w rozwiązywaniu ważnego i oryginalnego problemu naukowych badań. W sposób, który nie powinien wzbudzać wątpliwości wykazano, że w pełni jest uzasadnione określanie jako „solidarnościowe” badanych zgrupowań banków spółdzielczych. Determinowane jest to poprzez sposób realizacji obowiązku samopomocy przez banki będące uczestnikami takiego zgrupowania, system wsparcia płynności oraz wypłacalności lub system gwarancji krzyżowych. Trafnie Habilitant akcentuje, że ponoszenie odpowiedzialności cywilnej za zobowiązania innych uczestników stanowi fundamentalną cechę stosunku zgrupowania solidarnościowego. Prawdłowo stosując kryterium sposobu realizacji obowiązku samopomocy wyodrębnia trzy główne typy zgrupowań solidarnościowych: konsolidacyjne, integracyjne oraz ochrony instytucjonalnej. Podsumowując prowadzone badania Habilitant przedstawia istotę i zakres odpowiedzialności w poszczególnych typach zgrupowań solidarnościowych, a także rolę instytucji centralnej w każdym typie zgrupowania. Najistotniejsze jest to, że Habilitant przywołując liczne argumenty w pełni udowodnił przyjętą tezę badawczą. Wykazał, że zawarcie umowy stanowiącej źródło stosunku prawnego zgrupowania solidarnościowego zapewnia zdolność wykonywania wymagalnych zobowiązań pieniężnych przez banki spółdzielcze lub zrzeszające będące uczestnikami tych zgrupowań.

Odpowiednie ukształtowanie praw i obowiązków w ramach tego stosunku prawnego zmniejsza ryzyko utraty płynności i wypłacalności oraz upadłości przez banki tworzące zgrupowanie.

Prawidłowo ustalił, że w polskim porządku prawnym unormowano dwa rodzaje zgrupowań solidarnościowych o niejednorodnych właściwościach (system ochrony instytucjonalnej oraz zrzeszenie zintegrowane). Podstawą utworzenia zgrupowania solidarnościowego jest jedna umowa, na mocy której między wieloma formalnie odrębnymi i samodzielnymi podmiotami powstaje stosunek zgrupowania solidarnościowego. Między stronami tej umowy powstaje złożony zespół więzi prawnych o szczególnym charakterze. Właściwie udokumentowano różnice, głównie o charakterze podmiotowym oraz w zakresie celów tworzenia, występujące między systemem ochrony oraz zrzeszeniem zintegrowanym. W treści monografii, w tym w jej zakończeniu, omawiane jest zagadnienie wypowiedzenia umowy zrzeszenia. Formalnie to uprawnienie, zgodnie z art. 16 ust. 4-4a ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, przysługuje tylko bankowi spółdzielczemu. W piśmiennictwie został wyrażony pogląd, że „przepisy ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających nie wskazują bezpośrednio możliwości wypowiedzenia umowy przez bank zrzeszający, ale nie oznacza to, że jest on tego prawa pozbawiony. Bank zrzeszający również może wypowiedzieć umowę zrzeszenia w terminach takich jak bank spółdzielczy na podstawie umowy” – por. W. Gonet, Charakter prawny umowy zrzeszenia, „Prawo Bankowe” 2006, nr 7-8. Można postawić pytanie, czy *de lege lata* pogląd taki jest uzasadniony? Czy jest dopuszczalne domniemanie uprawnienia, którego ustawodawca nie przyznał jednej stronie umowy zrzeszenia, natomiast wyraźnie wskazał, że przysługuje ono drugiej stronie tej umowy?

Wnioski *de lege lata* wprost wynikają z przeprowadzonych przez Habilitanta badań. W ten sposób wykazuje On postawę zdyscyplinowanego badacza. Stanowią one rezultat szczegółowych i wielostronnych analiz obszernego i wartościowego materiału źródłowego. Odnoszą się one do wszystkich istotnych problemów badawczych. Oceniam, że wnioski i konkluzje *de lege lata* sformułowane przez Habilitanta w recenzowanej monografii zasługują na uwagę, są doniosłe, przejrzyste, komunikatywne i dobrze uzasadnione. Sposób argumentowania jest logiczny i wewnętrznie spójny.

Wartościowe są także sformułowane przez Habilitanta postulaty *de lege ferenda*. Dotyczą one m.in.: szczegółowych rozwiązań w zakresie funduszu pomocowego zrzeszenia zintegrowanego, sporządzenia katalogu czynności wykonywanych w ramach kontroli uczestników zrzeszenia zintegrowanego i związanego z nim uzupełnienia obowiązku

przestrzegania tajemnicy bankowej, jednoznacznego ustalenia funkcji (kompetencji) zgromadzenia prezesów zrzeczenia zintegrowanego, unormowania wpływu przynależności do zrzeczenia zintegrowanego na profil ryzyka banku i w konsekwencji obniżki składek na obowiązkowy system gwarantowania depozytów, określenia obowiązku lojalności spoczywającego na stronach umowy zgrupowania solidarnościowego, ustalenia minimalnej liczby założycieli i udziałowców instytucji centralnej niezależnie od jej formy prawnej, ustalenia minimalnej wysokości kapitału założycielskiego instytucji centralnej. W tym zakresie, tzn. postulując niezbędne zmiany ustawodawstwa, Habilitant wykazał się bardzo dobrą znajomością potrzeb wynikających z funkcjonowania zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych. Analizy materiału normatywnego zostały we właściwy sposób wzbogacone odniesieniami do dorobku doktryny prawa i judykatury. Walorem recenzowanej monografii jest również to, że wpisuje się ona w ważny nurt współczesnych badań nad sposobem funkcjonowania sektora bankowego, w szczególności jego spółdzielczego segmentu.

1.6. Ocena selekcji i sposobu wykorzystania źródeł

Ustalenia w recenzowanej monografii zostały dobrze podbudowane warstwą doktrynalną. Wykorzystano 507 (w tym 64 zagranicznej) pozycji literatury przedmiotu. W monografii znajdują się odesłania do dorobku nauki prawa bankowego, administracyjnego, cywilnego, spółdzielczego, unijnego, gospodarczego, handlowego, finansowego, podatkowego, konstytucyjnego, a także teorii prawa. Inspiracje do prowadzenia badań czerpano także z dokumentów (raportów, decyzji) wytworzonych przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, Europejskie Stowarzyszenie Banków Spółdzielczych, Komisję Europejską, Międzynarodowe Stowarzyszenie Gwarantów Depozytów, Komisji Nadzoru Finansowego. Materiał normatywny, poddany analizie w recenzowanej monografii, obejmuje akty prawa unijnego, polskiego, fińskiego, włoskiego, austriackiego, francuskiego, niemieckiego i hiszpańskiego. Problemy związane ze stosowaniem przepisów regulujących różne aspekty funkcjonowania zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych zostały rozwiązane przez Habilitanta z wykorzystaniem orzeczeń trybunałów i sądów (Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Wojewódzkich Sądów Administracyjnych oraz Sądów Apelacyjnych). Wykorzystanie takich materiałów źródłowych sprawia, że rozważania o charakterze teoretycznym zostały znacząco wzbogacone o aspekty praktyczne. W ten sposób

zilustrowano efekty stosowania obowiązujących przepisów prawnych dotyczących tworzenia i funkcjonowania zgrupowań solidarnościowych banków spółdzielczych w obszarach unijnych oraz krajowych.

1.7. Ocena strony formalnej monografii

Habilitant w sposób modelowy wprowadził do badanej problematyki określając przedmiot i zakres badań, szczegółowo uzasadniając wybór tematu, celów i tezy badawczej, a także klarownie zaprezentował wewnętrzną strukturę monografii oraz zastosowane metody badawcze. Recenzowana monografia stanowi zasadniczy dowód Jego bardzo wysokich predyspozycji do prowadzenia badań naukowych. Prawidłowo wyselekcjonował, a następnie wykorzystał niezbędne materiały źródłowe. W monografii umiejętnie połączono aspekty teoretyczne z praktycznymi zachowując między nimi właściwe relacje. Monografia jest obszerna, bowiem obejmuje 503 strony rozważań oraz 45 stron wykazów wykorzystanych materiałów. Należy jednak podkreślić, że złożony i wieloaspektowy charakter badanej problematyki, a także potrzeba kompleksowego rozwiązania licznych problemów szczegółowych stanowiących podbudowę do przyjęcia finalnych ustaleń, w pełni uzasadniają dużą objętość monografii przedstawionej przez Habilitanta jako osiągnięcie naukowe.

Tekst monografii jest merytorycznie spójny. Poruszane przez Habilitanta wątki wiążą się ze sobą i płynnie przechodzą w kolejne. Rozważania prowadzone w monografii są dobrze wsparte wyselekcjonowanymi poglądami przedstawicieli doktryny, źródłami prawa oraz dorobkiem judykatury. W całej monografii sporządzono 1692 przypisy. Cenna jest również ujawniona przez Habilitanta umiejętność konstruktywnego myślenia, zdolność do formułowania wyważonych ocen i wniosków, prowadzenia polemiki z niektórymi przedstawicielami doktryny w sposób kulturalny, a zarazem umiejętność krytycznego analizowania przepisów prawnych oraz przywoływanych poglądów przedstawicieli doktryny. Zachowano standardy formalne dotyczące prac naukowych. Poprawnie sporządzono odsyłacze i przypisy. Materiały wykorzystane w pracy uporządkowano w poprawnie sporządzonych wykazach.

Zakres i przejrzystość rozważań odzwierciedlają bardzo dobrą znajomość podjętej przez Habilitanta problematyki. Ostateczne rezultaty badań dowodzą dużej dociekliwości i pracowitości Habilitanta oraz potwierdzają bardzo dobry warsztat badawczy, umiejętność doboru i wykorzystania materiałów źródłowych. Język prawny i prawniczy zostały opanowane na bardzo wysokim poziomie. Przedstawiona do recenzji monografia jest oryginalna i pionierska.

2. Ocena pozostałego dorobku naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny „nauki prawne”

2.1. Opublikowany dorobek naukowy

Z przedłożonej dokumentacji wynika, że opublikowany dorobek naukowy Pana dra Pawła Szcześniaka jest obszerny, zróżnicowany pod względem form i obejmuje – obok monografii przedstawionej jako osiągnięcie naukowe – łącznie 135 publikacje, tzn. 1 recenzowaną monografię naukową wydaną w 2018 r. (powstałą w oparciu o rozprawę doktorską), 20 rozdziałów w monografiach naukowych, 8 redakcji monografii naukowych, 17 opublikowanych artykułów w czasopismach naukowych, 71 komentarzy do konkretnych przepisów ustaw (Prawo bankowe oraz o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających), 9 rozdziałów w podręcznikach, 3 rozdziały w innych materiałach akademickich, a także 6 sprawozdań z konferencji naukowych. Z przedstawionego wykazu wynika, że przed uzyskaniem stopnia doktora opublikował 24 prace, a więc po uzyskaniu stopnia doktora w znaczący sposób powiększył swój opublikowany dorobek.

Zainteresowania naukowe Habilitanta obejmują kilka obszarów badawczych. Najistotniejszym jest obszar badań odnoszących się do bankowości spółdzielczej. Obok monografii naukowej, wskazanej jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym, można do niego zaliczyć kilka artykułów naukowych, komentarze do wybranych przepisów ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, a także referaty przedstawione na konferencjach naukowych, w tym dwa na konferencjach zagranicznych. Istotnym wsparciem materialnym do prowadzenia w tym zakresie badań był grant z Narodowego Centrum Nauki „Miniatura 3” (nr 2019/03/X/HS5/00829) oraz dofinansowanie projektu dotyczącego edukacji ekonomicznej ze środków Narodowego Banku Polskiego (umowa nr NBP-DEW-WPE-AB-0662-0200-2021 wykonywana od 15 listopada 2021 r. do 31 maja 2022 r.).

W tym nurcie badań zwraca przede wszystkim uwagę artykuł naukowy pt. *Grupowy plan naprawy dla systemów solidarnościowych banków spółdzielczych*, „Bezpieczny Bank” 2019, nr 1, s. 64-75. Autor zamieścił w nim wyniki badań dotyczących relacji zachodzących między systemem ochrony banków spółdzielczych oraz szczegółowością uprawnień i obowiązków związanych z tworzeniem ich planów naprawy. W sposób kompleksowy przedstawił istotę i cele grupowego planu naprawy. Wartościowy jest także artykuł naukowy pt. *Przejęcie banku zagrożonego upadłością przez przedsiębiorstwo publiczne*, „Państwo i

Prawo” 2023, z. 10, s. 97-116. Habilitant przedstawił efekty badań odnoszących się do środka nadzorczego w postaci przejęcia banku. Uznał, że ten środek nadzoru należy stosować tylko wobec banków o marginalnym znaczeniu dla stabilności rynku finansowego, np. do banków spółdzielczych o niskich kapitałach własnych, które nie są uczestnikami zgrupowań solidarnościowych chroniących ich płynność i wypłacalność. Szczegółowo omówił przesłanki i tryb przejęcia banku. Ponadto problematyce bankowości spółdzielczej poświęcone są opracowane przez Habilitanta szczegółowe 22 komentarze systematyczne do wybranych przepisów ustawy – Prawo bankowe oraz 45 komentarzy do przepisów ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, opublikowane w dwóch pracach zbiorowych: K. Osajda (red.), B. Lackoroński (red.), *Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2023, ss. 380 oraz K. Osajda (red.), J. Dybiński (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2023, System Informacji Prawnej Legalis. Komentarze sporządzone przez Habilitanta odnoszą się do regulacji związanych z tworzeniem zrzeszenia banków spółdzielczych, zakresu czynności wykonywanych przez bank zrzeszający, tworzenia i funkcjonowania systemów ochrony oraz zrzeszeń zintegrowanych, reorganizacji struktury bankowości spółdzielczej, formy organizacyjno-prawnej banku spółdzielczego, stosunków organizacyjnych w banku spółdzielczym, grupowego planu naprawy dla zgrupowania solidarnościowego oraz kontroli wewnętrznej w banku spółdzielczym.

Drugi obszar badań Habilitanta obejmuje zagadnienia przymusowej restrukturyzacji. Najistotniejszą pracą z tego zakresu jest monografia naukowa pt. *Środki przymusowej restrukturyzacji banku*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, ss. 308, będąca uzupełnioną i rozszerzoną rozprawą doktorską. W monografii poddano wielowątkowej analizie i ocenie środki przymusowej restrukturyzacji banku unormowane w polskim ustawodawstwie. Wykazano, że bez angażowania środków publicznych można przeprowadzić reorganizację banku krajowego, w sposób uproszczony w porównaniu do sądowego postępowania upadłościowego. W tym nurcie badań sytuują się także trzy artykuły naukowe: *Współdziałanie organów sieci bezpieczeństwa finansowego w planowaniu przymusowej restrukturyzacji banków*, „Przegląd Legislacyjny” 2019, nr 4, s. 17-33; *Termin wniesienia skargi do sądu administracyjnego na decyzję o wszczęciu postępowania w sprawie przymusowej restrukturyzacji. Glosa do postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego z 11.08.2020 r., II GZ 221/20*, „Glosa” 2022, nr 1, s. 114-127; *Definiowanie zagrożenia upadłością jako podstawa wszczęcia postępowania w przedmiocie przymusowej*

restrukturyzacji banku, „Monitor Prawa Bankowego” 2023, nr 7-8, s. 30-40 (współautor: A. Kowalska).

Zagadnienia publicznego prawa bankowego stanowią trzeci obszar naukowych poszukiwań Habilitanta. W tym nurcie badań mieszczą się przede wszystkim rozważania dotyczące kompetencji organów sieci bezpieczeństwa finansowego. Materialnym efektem są komentarze do kolejnych 26 przepisów ustawy Prawo bankowe opublikowane w już wyżej wskazanej pracy zbiorowej: K. Osajda (red.), J. Dybiński (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2023, System Informacji Prawnej Legalis). Habilitant uwagę skupił na zagadnieniach dotyczących: charakteru prawnego decyzji KNF, planów naprawy, umowy wsparcia finansowego w ramach holdingu bankowego, środków wczesnej interwencji, kuratora banku, zarządu komisarycznego; współdziałania KNF z właściwymi władzami nadzorczymi i Europejskim Urzędem Nadzoru Bankowego w przedmiocie stosowania środków wczesnej interwencji. W podręczniku akademickim pt. *Prawo finansowe*, wyd. II (red. A. Hanusz), Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2021, ss. 669, Habilitant opracował dziewięć rozdziałów poświęconych publicznemu prawu bankowemu. Przedstawił zagadnienia dotyczące: ogólnej charakterystyki prawa bankowego, statusu prawnego banków, Narodowego Banku Polskiego jako centralnego banku państwa, Komisji Nadzoru Finansowego jako organu nadzoru mikroostrożnościowego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego jako organu gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, banków akcyjnych i spółdzielczych, Banku Gospodarstwa Krajowego jako państwowego banku rozwoju, działalności instytucji kredytowych i banków zagranicznych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych.

Zainteresowania naukowe Habilitanta obejmują także wybrane zagadnienia podatkowoprawne pozostające w ścisłych relacjach z prawem rynku finansowego. Czwarty obszar badań dotyczy podatku od niektórych instytucji finansowych. Efekty badań prowadzonych w tym obszarze Habilitant przedstawił w czterech artykułach naukowych i glosach: *Stosunki zależności lub współzależności zakładu ubezpieczeń jako podmiotu podatku od niektórych instytucji finansowych. Glosa do wyroku NSA z dnia 29 stycznia 2019 r., II FSK 3243/18*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2019, nr 12, s. 131-141 (głównym motywem publikacji jest sposób opodatkowania zakładu ubezpieczeń); *Significant Worsening of the Bank's Financial Standing and the Tax on Certain Financial Institutions*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, vol. 28, no. 3, s. 89-99 (dotyczy wpływu znaczącego pogorszenia sytuacji finansowej banku na obowiązek uiszczania podatku od niektórych instytucji finansowych); *Podmiotowość w podatku od niektórych instytucji finansowych - glosa do wyroku Naczelnego*

Sądu Administracyjnego z 16.07.2019 r., II FSK 2233/17, „Glosa” 2022, nr 3, s. 81-94 (współautor: A. Kowalska); *The Impact of Intra-Group Relations on the Amount of the Tax on Certain Financial Institutions*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2023, vol. 32, no. 2, s. 267-282 (rozważania koncentrują się na ocenie wpływu stosunków koncernowych łączących przedsiębiorców na wysokość podatku od niektórych instytucji finansowych, w tym uprzywilejowania koncernów, w których oprócz podmiotu krajowego uczestnikiem jest podmiot mający siedzibę lub miejsce sprawowania zarządu poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej).

Piąty obszar badań Habilitanta dotyczy korekty wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych. W tym kontekście należy wymienić kilka Jego publikacji powiązanych tematycznie. W artykule pt. *Sposób rejestrowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej a korekta z tytułu wierzytelności nieuregulowanych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2021, nr 2, s. 35-40 wykazano, że ww. korekta zmienia sposób kwalifikowania przychodów i kosztów z działalności gospodarczej w świetle przepisów ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne. W artykule pt. *Konstrukcja korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych*, „Forum Prawnicze” 2022, nr 2, s. 55-63 ustalono, że konstrukcja korekty w niedostateczny sposób realizuje cel w postaci ograniczenia nieterminowego uiszczania zobowiązań cywilnoprawnych. W artykule pt. *Temporalny charakter dokonywania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w podatkach dochodowych*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2022, nr 2, s. 53-66 oceniono długość terminu upoważniającego do dokonania korekty z tytułu wierzytelności nieuregulowanych w kontekście zmian legislacyjnych wprowadzonych na skutek dekoniunktury gospodarczej wywołanej pandemią Covid-19.

Związki między prawem podatkowym a prawem prywatnym to szósty obszar zainteresowań naukowych Habilitanta. W tym kontekście na uwagę zasługują dwa opracowania. Pierwsze z nich pt. *Wykładnia pojęć prawa cywilnego w rekonstrukcji norm prawa podatkowego a postulat spójności i pewności porządku prawnego* zostało zamieszczone w pracy zbiorowej: A. Kaźmierczyk (red.), A. Franczak (red.), *Zasada pewności w prawie podatkowym*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 101-112. Habilitant badał możliwość korzystania przez ustawodawcę z pojęć ukształtowanych na gruncie prawa prywatnego w rekonstrukcji norm prawa podatkowego. Drugie opracowanie pt. *Dopuszczalność stosowania w postępowaniu podatkowym domniemania faktycznego*

przynależności aktywów nabytych w czasie trwania wspólności ustawowej do majątku wspólnego. Glosa krytyczna do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27.03.2019 r., II FSK 908/17, „Przeгляд Sądowy” 2021, nr 5, s. 98-112 koncentruje się na skutkach powstania stosunku wspólności ustawowej i kwalifikowaniu praw nabytych przez jednego z małżonków do majątku wspólnego. Do tego obszaru badań można także zaliczyć redakcję trzech prac zbiorowych:

- 1) *Środki prawne ograniczające unikanie i uchylanie się od opodatkowania. Wybrane problemy* (Legal measures against tax avoidance and tax evasion: selected issues), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2019, ss. 165 (współredaktor: K. Cień),
- 2) *Przychody i koszty w ujęciu prawa podatkowego oraz bilansowego*, Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph, Łódź 2020, ss. 149 (współredaktorzy: A. Lipińska, J. Piętka),
- 3) *Opodatkowanie spółek. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph, Łódź 2022, ss. 135 (współredaktor: T. Woźniak).

Siódmy obszar naukowych zainteresowań Habilitanta to wybrane problemy prawa finansów publicznych, w tym prawa finansowego samorządu terytorialnego. Można w tym kontekście wymienić jedenaście rozdziałów w polskich monografiach naukowych oraz jeden artykuł naukowy pt. *The reduction of excessive government debt in the European Union law and its impact on the Polish legal system*, „Comparative Law Nihon University” 2018, vol. 35, s. 65-74 (współautor: A. Hanusz). Ponadto Habilitant redagował monografię naukową pt. *Podatki i opłaty samorządowe. Aktualne problemy dogmatyczne i orzecznicze*, Wydawnictwo UMCS Lublin 2016, ss. 130 (współredaktorzy: J. Barczak, A. Niezgoda).

Reasumując, badania prowadzone przez Habilitanta dotyczą ważnych, oryginalnych i w danym momencie aktualnych problemów prawa bankowego, podatkowego i finansów publicznych. Opublikowane prace są wartościowe i dobrze udokumentowane materiałami źródłowymi. Zachowana jest w nich dyscyplina w prowadzeniu badań naukowych. Przejrzyste sformułowane są cele, tezy lub hipotezy badawcze oraz wnioski końcowe. Rozważania prowadzone są z zastosowaniem właściwych metod badawczych. Na podkreślenie zasługuje to, że Jego publikacje zostały wydane przez renomowane wydawnictwa naukowe ujęte w urzędowym wykazie, o którym mowa w art. 265 ust. 9 pkt 1 p.s.w.n. albo w czasopiśmie naukowych z urzędowego wykazu, o którym mowa w art. 265 ust. 9 pkt 2 p.s.w.n. Są to m.in. Wydawnictwo C.H. Beck, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Wydawnictwo Sejmowe, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Wydawnictwo CeDeWu, a także czasopisma

naukowe „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”, „Bezpieczny Bank”, „Orzecznictwo Sądów Polskich”, „Przegląd Legislacyjny”, „Przegląd Sądowy”, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, „Forum Prawnicze”, „Glosa”, „Studia Iuridica Lublinensia”, „Państwo i Prawo”. Ustalenia dokonane przez Habilitanta były wielokrotnie cytowane w pracach innych autorów. Można uznać, że pozostały opublikowany dorobek Habilitanta stanowi Jego znaczny wkład w rozwój dyscypliny „nauki prawne”.

2.2.   Udział w konferencjach naukowych

Aktywność naukową pracownika naukowego można oceniać także według kryterium uczestnictwa w konferencjach naukowych, zwłaszcza jeżeli są to udziały aktywne, tzn. połączone z wygłaszaniem referatów lub moderowaniem konstruktywnej dyskusji. W tym obszarze Habilitant osiągnął znaczące sukcesy. Jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora aktywnie uczestniczył w 15 konferencjach naukowych, w tym 7 międzynarodowych. Po uzyskaniu stopnia doktora brał udział w 19 konferencjach, w tym międzynarodowych organizowanych w Bańskiej Bystrzycy, Brnie, Koszycach, Belgradzie, Budapeszcie.

Przed uzyskaniem stopnia doktora wielokrotnie (9 razy) pełnił funkcje członka komitetu organizacyjnego, koordynatora organizacji konferencji lub moderatora panelu dyskusyjnego. Po uzyskaniu stopnia doktora był 4 razy przewodniczącym komitetu naukowego i organizacyjnego, moderatorem panelu dyskusyjnego.

IV.   Ocena istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej – kryterium wskazane w art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n.

Na Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie (podstawowe miejsce pracy) Habilitant jest zatrudniony od dnia 1 października 2014 r. – na stanowisku asystenta do dnia 30 stycznia 2019 r. oraz na stanowisku adiunkta od dnia 1 lutego 2019 r. Poza macierzystą Uczelnią aktywnie realizował się naukowo w Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, realizując dwukrotnie długoterminowe staże naukowe (w ramach Programu Staży Naukowych tego Wydziału) odpowiednio w dniach od 15 maja 2022 r. do 30 czerwca 2022 r. oraz w dniach od 1 października 2022 r. do 15 listopada 2022 r. Badania naukowe podczas tych staży naukowych dotyczyły wpływu stosunków koncernowych na podstawę obliczenia podatku od niektórych instytucji finansowych (materialnym efektem jest cykl kilku artykułów naukowych, do

którego odniesiono się w części 2.1. niniejszej recenzji). Ponadto Habilitant uczestniczył w zebraniach naukowych i seminariach prowadzonych w Katedrze Prawa Finansowego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, a także wspierał organizacyjnie działające przy tej jednostce organizacyjnej Koło Naukowe Prawa Finansowego „FISCUS”.

Badania naukowe Habilitant prowadził także podczas staży i wyjazdów badawczych realizowanych w:

- Tilburg Law School - Tilburg University (Królestwo Niderlandów) na podstawie grantu wewnętrznego Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie w dniach od 23 do 30 września 2018 r. (badania prawnoporównawcze obejmowały modele ochrony instytucjonalnej banków spółdzielczych),
- Faculty of Law Matej Bel University Bańska Bystrica (Słowacja) w dniach od 21 do 24 listopada 2018 r. w ramach programu Erasmus+,
- Institute for Law and Finance Goethe University Frankfurt am Main (Niemcy) jako Visiting Scholar w dniach od 1 do 7 grudnia 2018 r.,
- Faculty of Law University of Sevilla (Hiszpania) w ramach Academic Visitor Programme na podstawie grantu wewnętrznego Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie w dniach od 1 do 8 grudnia 2019 r.,
- Department of Tax and Fiscal Law University of Graz (Austria) w ramach grantu badawczego Narodowego Centrum Nauki Miniatura 3 realizowanego od dnia 2 do dnia 14 marca 2020 r. oraz od dnia 16 do 21 sierpnia 2021 r.

Stwierdzam, że dr Paweł Szczęśniak wykazuje się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, a więc spełnia kryterium określone w art. 219 ust. 1 pkt 3 p.s.w.n.

V. Inne przejawy aktywności naukowej Habilitanta

Ustawodawca nie określa tego wymogu wprost, ale trudno pominąć osiągnięcia Habilitanta w zakresie kierowania projektami naukowymi finansowanymi środkami uzyskanymi w drodze konkursów. Dr Paweł Szczęśniak kierował projektem pn. *Systemy solidarnościowe banków spółdzielczych w porządkach prawnych państw Unii Europejskiej*, który był finansowany grantem Narodowego Centrum Nauki (Miniatura 3, nr 2019/03/X/HS5/00829), a także projektem z zakresu edukacji ekonomicznej finansowanym

przez Narodowy Bank Polski (umowa nr NBP-DEW-WPE-AB-0662-0200-2021 wykonywana od dnia 15 listopada 2021 r. do dnia 31 maja 2022 r.).

Habilitant jest członkiem The Society of International Economic Law (SIEL), Polskiego Stowarzyszenia Ekonomicznej Analizy Prawa (PSEAP) oraz The International Society of Public Law (ICON Society). Pełni różne funkcje w komitetach redakcyjnych (redaktor naczelny, redaktor tematyczny, członek komitetu redakcyjnego, redaktor ds. popularyzacji czasopisma) następujących czasopism: „Studia Iuridica Lublinensia”, „Financial Law Working Papers”, „Przegląd Prawa Administracyjnego”, „Fiat Justisia: Jurnal Ilmu Hukum”, „International Journal of Legal and Social Order”.

Wielokrotnie (8 razy) był recenzentem opracowań składanych do publikacji w czasopismach naukowych, m.in. do takich czasopism, jak „Studia Iuridica Lublinensia”, „Financial Law Review”, „Roczniki Nauk Prawnych KUL” oraz „Przegląd Prawa Administracyjnego”. Wymienione formy aktywności dowodzą, że dr Paweł Szczęśniak jest osobą o ugruntowanej pozycji w prawniczym środowisku naukowym.

VI. Pozostałe formy działalności Habilitanta

Dr Paweł Szczęśniak wykazuje również efekty swoich działań w obszarze współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora należy przede wszystkim wymienić pełnienie od 2021 r. funkcji eksperta Komisji Budżetu i Finansów Publicznych oraz Komisji Ustawodawczej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym sporządził trzy ekspertyzy prawne:

- 1) *Model i procedury przejęcia banku w ramach przymusowej restrukturyzacji w świetle prawa krajowego i unijnego*, OE-324, Warszawa 2021, ss. 18,
- 2) *Dopuszczalność stworzenia mechanizmu rekompensującego dla inwestorów nieprofesjonalnych, w tym obligatariuszy, w świetle polskiego porządku prawnego*, OE-369, Warszawa 2021, ss. 23,
- 3) *Wzmocnienie bezpieczeństwa rynku finansowego i integralności nadzoru finansowego - propozycje zmian normatywnych*, OE-404, Warszawa 2022, ss. 28.

Habilitant jest jednym z trzech współautorów raportu pt. *Wspólne rozwijanie działalności depozytowo-kredytowej przez banki spółdzielcze w Polsce na przykładach wybranych krajów europejskich. Analiza prawno-ekonomiczna*, ss. 42, sygn. WIB PAB 15/2022, opracowanego na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości. Opracował także dla Komisji Nadzoru Finansowego oraz Spółdzielczego Systemu Ochrony SGB w Poznaniu opinie prawne dotyczące: grupowego

planu naprawy dla banków tworzących instytucjonalny system ochrony (w 2018 r.), dopuszczalności podejmowania uchwał przez spółdzielnię zarządzającą instytucjonalnym systemem ochrony przy użyciu środków porozumiewania się na odległość oraz powierzenia nadzoru nad audytem wiceprezesowi zarządu tej spółdzielni (w 2020 r.), banków spółdzielczych jako grupa VAT w ujęciu porównawczym – wnioski de lege ferenda w odniesieniu do ustawodawstwa krajowego (w 2021 r.).

Od 2018 r. dr Paweł Szczęśniak pełni funkcję stałego egzaminatora w Komisji Egzaminacyjnej przeprowadzającej egzaminy dla kandydatów na biegłych rewidentów. W ramach tej funkcji jest odpowiedzialny za przygotowanie pytań testowych oraz pytań otwartych z zakresu prawa podatkowego. Od 2021 r. prowadzi zajęcia dla aplikantów w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury. W 2020 r. prowadził szkolenie dla komorników sądowych i asesorów komorniczych organizowane przez Radę Izby Komorniczej w Lublinie, natomiast w 2021 r. dla pracowników systemu ochrony instytucjonalnej banków spółdzielczych i zrzeszających organizowane przez Spółdzielczy System Ochrony SGB. Aktywnie uczestniczył w XVIII oraz XIX Lubelskich Festiwalach Nauki, które odbywały się odpowiednio od 10 do 16 września 2022 r. i od 18 do 24 września 2023 r.

Należy podkreślić, że Habilitant posiada już duże doświadczenia w pracy dydaktycznej w macierzystej Uczelni. Prowadzi wykłady, ćwiczenia, seminaria dyplomowe, konwersatoria, szkolenia i warsztaty na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. Do zajęć przygotowywał programy kształcenia, materiały dydaktyczne, kazusy, zbiory orzeczeń i prezentacje multimedialne. Od 2019 r. prowadzi także zajęcia na studiach podyplomowych. Według stanu na dzień sporządzenia dokumentacji w postępowaniu habilitacyjnym był promotorem 56 prac dyplomowych na studiach pierwszego stopnia oraz recenzentem 6 takich prac. Ponadto recenzował 27 prac magisterskich oraz pod Jego kierunkiem powstało 9 prac na studiach podyplomowych.

Dr Paweł Szczęśniak wykonuje także różne funkcje o charakterze organizatorskim. Od 2014 r. jest sekretarzem Katedry Prawa Finansowego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS w Lublinie. W latach 2015-2020 był członkiem komisji promocji Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie. Od 2020 r. jest sekretarzem Podyplomowego Studium Prawa Podatkowego na UMCS w Lublinie, natomiast od 2023 r. koordynatorem technicznym ramowej umowy o współpracy między UMCS w Lublinie i Ministerstwem Finansów. We wszystkich trzech obszarach aktywności nauczyciela akademickiego (naukowej, organizacyjnej i dydaktycznej) dr Paweł Szczęśniak był nagradzany przez Rektora UMCS w Lublinie. Za monografię naukową pt. *Zgrupowania solidarnościowe banków spółdzielczych*.

Konstrukcja normatywna otrzymał w 2023 r. dyplom uznania wraz z nagrodą pierwszego stopnia w XIX edycji konkursu na najlepsze prace badawcze z zakresu spółdzielczości, organizowanego przez Krajową Radę Spółdzielczą.

VII. Konkluzja

Osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizatorskie Pana dra Pawła Szczęśniaka wykazane w przedłożonej dokumentacji dotyczącej dorobku i osiągnięć, przygotowanej na potrzeby postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego, pozwalają na sformułowanie jednoznacznie pozytywnej oceny. Stwierdzam, że Habilitant spełnia łącznie kryteria określone w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.). W szczególności Jego monografia pt. *Zgrupowania solidarnościowe banków spółdzielczych. Konstrukcja normatywna*, Wyd. C.H. Beck Warszawa 2022, przedstawiona jako osiągnięcie naukowe, stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny „nauki prawne”. Analogiczne cechy można przypisać pozostałemu opublikowanemu dorobkowi naukowemu Habilitanta, zwłaszcza powstałemu po uzyskaniu stopnia doktora. Dr Paweł Szczęśniak wykazał się także istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni (instytucji naukowej), w szczególności zagranicznej. Stwierdzam, że Habilitant jest wszechstronnie bardzo dobrze przygotowany do samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Oceniam, że w pełni jest uzasadnione dopuszczenie Pana dra Pawła Szczęśniaka do kolejnego etapu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie „nauki społeczne” dyscyplinie „nauki prawne”.

